

עזרא זוסמן

"פלא גמע"

על שיריו הראשונים של ש. ש. ל. (ספרו הראשון "בלב העולם" יצא לפני כמה שנים) היה שורה ערפל מיסטי של נעורים, טבע ואל. יותר משהיתה שם אמנות היו שם קריאות-קריעות מערפל, פתיחת העפעפיים ועצימתן מקרן אור חד מדי. יותר משהיתה שם התבטאות היה שם פחד-ההתבטאות. אך דומה: ערפל זה היה ערב למשורר, כי הוא ריכך וטשטש את ערוות הקונטורים של עולם לא-מוכר ומבהיל. שורש הקבלה הישן כאילו חזר וינק מלילות העמק, מאפלם, מזריחתם האוורירית; קול צעיר ולא-ברור ניסה כאילו את הלילה. הדרך מן השירים הראשונים לסוגיטות שבספר שלפנינו, הדרך מפחד-המלה-הצורה אל המלה והצורה עצמן מלווה אבדות ומחיקות (מהן גם יקרות), נוצחה הבושה בפני חישוף חייו; חובתו וזכותו של המשורר לעמוד מול בוהן עצמו נתחסנו; נגלה רצון לבנין, לחיצוב, לכליל. הנה כי כן באו השורות המדודות של סוגיטה:

ואמר: פֹּה אֶחָצֵב אֶנְכִי בְּנִקֵּי הַלְשׁוֹא אֶת חַיִּי
אֶשְׁתִּיק בְּפִטְיֵשׁ הַיָּנֹן, בְּמַחֹג אֶת הַלֵּב הַדָּרְ
הַלֵּם וְהַלֵּם חָרוֹ, טוֹרֵי-חָרָאִים לְבִנְן.

טורי חרוזים לבנין — חלום המשורר-הבנאי. לא מכסף עליו, אלא איש פטיש ומחוג העושה בחומר גלמי וקשה.

האופיי ביותר לספר השירים שלפנינו — ריבוי הסוגיטות, אפילו כליל סוני-טות. צורה מלאכותית זו מקודשת במסורת הקלאסית בתקפחה על ידי השירה החדשה ועומדת כמבצר פרוץ, בודליר ורילקה בחרו אותה כבית לגור בו, לכן הקירות התחילו משמיצים קולות חדשים, החדרים נתמלאו מוסיקה, מבית לבית נתלו גשרי-אוויר. על כל פנים בחירת צורה זו היא כאן יותר ממקרה סתם. זהו רצון (גלוי או נסתר) לשלטון, לריסוק-יתר, זוהי שימת-המתג בפי סוס הדמיון המשתולל. אין הרצון הזה נוטה לוותר על

דרך הכובשים הקדומים, — על המסורת הספרותית. אגב, משוררנו נראה לי בשירה החדשה כאחד העקביים בשמירה על המסורת בחיים ובספרות, ביתר בירור — שמירה על הצורות בחיים ובספרות; ירושת נושאים ועיבודם לפי המחזורים, התגברות על אקלקטיות ונהייה אחרי פרובלימות. בספר שלפנינו נאסף לא בלבד יכול הסוניטות האחרון; ישנה כאן מאותם השירים הראשונים, שדיברתי עליהם בתחילה. "יה-אדם" — שירים כל אחד בן תמש שורות, כחמש אצבעות של היד השלוחה למרחקים באי בטחון, אך באמונה. "בדרכי ים", "אל השירה" — שירים ליריים אלה הן גמיעות הפלא המהירות, כאתנחתאות בין מערכות קרב. עתים מתקמטה בפני השירים הללו איזו אירוניה מעורבת בעדנה, למשל ב"משורר העברי" (צליל הינה), עתים הליריות פוחתת על חשבון הגברות.

שפת השירים האלה אינה עמוסה ציוריות ומטפורות: הסימבוליות המצויה בהם אינה מטשטשת את חיוניות החוויות. המשורר מנסה צורות שירתיות שונות, אך בכל נוהג ריתמוס של עוצר וחשיבה. אין התאוות נוהמות בקולות פרא. אין הכנורות מכים ונאנחים בשכחון המוסיקה של מלים אנושיות, סמלים וחלום חיים המתפרש במלים (עד כמה שהוא עלול להתפרש בכלל). מקום מיוחד לפרוזה הסימבולית ה"אילך". זהו שיר בפרוזה לעץ מיסטי הקולט חיי אדם ועולם, אספקלריה עצומה לחיי הרוח. כאן מתערפל איזה עמק לא ריאלי ביותר (עמק יורעאל?). — קרקע לעץ ולאיש המתלבט על ידו. מתערפל — אך גם מתגשם בטבע וברוח האדם: חולפות נשים כובסות, חצרות-כפר על בהמותיהן, לרגע מלבין איזה נוף כאילו בתנועה, אך גובר והרקע הקוסמי, שהיפרבולות מצטיירות בו כעל בד-ראוה. אורית התווה והזדככות השמים מעטפים את העמק הזה על אישיו ועל עציו. המיסטיקה העברית והגרמנית, הריהם עולים מפרוזה זו: סימבוליות העץ נפוצה בספרות הגרמנית — פולחן העץ אצל רילקה ואצל הס. ס. סימבוליקה זו הודגשה על ידי שפה רבת רמזים, מטפורות, רמזי-השוואות ואסוציאציות — שפה מופשטת המשתמשת במידה רבה בניבים של המשפט השלילי. הנה קצת דוגמאות: "גבעולי אדישות נחזקפו באויר הצצה". סימבוליות מכוונת, אך משוללת ציוריות. "קרעי שחק שנלכדו בשלוליות ביצה חלפו כלבבות לכנים", "שמים מנענעים גוזל נשרים בעריסה אורירית מרחפת". אימגיניזם משרת כאן את הסימבוליות. והנה דוגמה למשפט המשתמש בניבי השלילה: "צפור

קסמים נאחזת בכנפיה באריגי האין רואה, טורפת ללא קול ואינה עולה ואינה יורדת". ארבע "אינ"ים. שפה זו על אמצעיה, על חילופי הריתמוס, שואפת להווייה סמלית ונעשית עצמה הווייה זו. רוח של דאגה, חלום נעורים, מנענעה את נוף האילן הזה.

אכן, בספר זה מצויים סגנונות שונים, בבואות שונות של נפש אנושית, שלא בחרה עוד באחת (ואם תבחר ?) כאיש שכוחותיו מרובים ורבה בו השאיפה לנסותם, ללכת לכמה פיוונים שונים, רב החיפוש אחרי החיים הגדולים או האבדון הגדול. ראוי לציון: המשורר שואף לחיות בשירה את כולו ואולי עוד יותר מזה. על כן הוא משליך לכור ההיתוך את כל הווייתו האמוציאונלית ואינטלקטואלית כאחת. שאיפה לשלמות שבטבע; רגש ההרמוניה ואיזון בין יסודות הנפש והרוח, בין יסודות השירה השונים; חוש ההיסטוריה וחלום הבניה דוחפים את המשורר לקלסיות חדשה, בו נה. מהי גורלה של המיסטיקה בשירה זו? היא חופפת אותה, כמו שחופף לפעמים אור מיסטי ראשי בנאים התלויים גבוה על פגומי בנין.

"דבר", 16.11.34